

ПРОВЛАДНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ТАБІР В ХОДІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2004 РОКУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗМІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ). ЧАСТИНА 1

Стаття характеризує висвітлення у ЗМІ Запорізького регіону діяльності політичних сил, що підтримували курс чинного Президента Л.Кучми в ході підготовки до президентських виборів 2004 року. В першій частині статті йдеться про діяльність провладних політичних сил в вересні-грудні 2003 року.

Ключові слова: президентські вибори, політична боротьба, ЗМІ, Запорізький регіон

Перехід політичних баталій в Україні активну передвиборчу фазу аналітики цілком доречно пов'язують зі стартом нового політичного сезону у вересні 2003 року. Саме тоді, після парламентських канікул і літнього затишшя, сформувалися основні тренди поведінки ключових політичних гравців, що визначили порядок денний як мінімум на рік, а в багатьох моментах – і до кінця президентських перегонів.

Соціально-економічна і політична ситуація на Запоріжжі станом на літо-осінь 2003 року носила неоднозначний характер. З одного боку, регіон мав репутацію стабільного оплоту влади та полігону для застосування «адміністративного ресурсу» на попередніх виборах, що дозволяло завжди збирати непогані електоральні дивіденди. Суцільна орієнтованість місцевого економічного і адміністративного істеблішменту на підтримку політики офіційного Києва мала безпосередній наслідком формування лояльного до влади інформаційного середовища в трудових колективах великих промислових підприємств і бюджетних організацій. Також це суттєво впливало на редакційну політику місцевих ЗМІ, більшість з яких або безпосередньо належали представникам великого бізнесу, або знаходились на голці фінансових дотацій від останніх.

З іншого ж боку, соціальний клімат області мав яскраво виражені кризові ознаки. Більше 2/3 населення краю критично оцінювали стан справ в державі і демонстрували повне розчарування у соціально-економічному курсі влади [1, с.238]. Подібну контраверсію найкраще характеризував інформаційний дискурс місцевих ЗМІ. Користуючись відомим прислів'ям «про владу – або гарно, або нічого», власники і редактори ЗМІ, за деякими винятками, майже не допускали появи персоналізованої критики представників владного олімпу. Однак, не зважаючи на це, загальна тональність їх інформаційного контенту дуже часто носила відверто «мінусовий» характер. В деякі періоди кількість критичних публікацій, або таких, що негативно оцінювали стан справ в державі, сягала до 30% від обсягу загального соціально-значимого контенту регіональних ЗМІ. В цілому ж, за нашими оцінками, обсяг критичних публікацій у II півріччі 2003 року складав 18%. Характеризуючи подібний стан речей, головний редактор тижневика «МИГ» Галина Стіцина писала в жовтні 2003 року наступне: «при нинішньому політичному розкладі, говорячи про симпатії, нам, як і всім громадянам України, треба обирати з усіх лих найменше... Критикуємо Президента, уряд і Парламент? Але як же не критикувати горезвісний «курс» і «реформаторів», які дозволили обікрати народ України? «Врізаємо» і Юценку – за його нерішучість і непослідовність» [2].

Якщо аналізувати зміст критичних публікацій у ЗМІ в цілому, можна дійти висновку про їх достатньо широку тематичну гаму. При цьому, на шпальтах газет знаходили відображення як загальноукраїнські і регіональні негаразди, так і міжнародні проблеми. Протягом вересня-грудня 2003 року місцеві тижневики писали про безхмарне життя українських олігархів [3], зловживання владою депутатів [4] та чиновників, включаючи Президента Л. Кучму [5], згадували часи первісного нагромадження капіталу за першого правління Л. Кучми та прем'єрства П. Лазаренка, розмірковували з приводу незаконних засобів приватизації державної власності за сприяння вищих державних чиновників [6], аналізували причини занепаду демократії та вітчизняної гуманітарної сфери [7]. 18 вересня 2003 року тижневик МИГ опублікував без купюр і коментарів повний текст розісланих по райдержадміністраціях і ЗМІ за підписом заступника голови ЗОДА А. Стрюка «Рекомендацій щодо організації роботи по обговоренню виступу президента Л. Кучми на урочистому зібранні з нагоди 12-ї річниці незалежності України» [8]. Зроблено це було для того, щоб показати всю безглуздість запланованих чиновниками заходів.

Окремим рефреном у досліджуваній період звучали теми відсутності свободи слова та адміністративного тиску влади на ЗМІ [9; 10]. В перших числах вересня у Запоріжжі було здійснено розбійний збройний напад на місцевих журналістів Сергія Гончаренка і Миколу Лоя, що відразу пов'язали з проваджуваними ними розслідуваннями зловживань на «Оріхівському» автомобільному ринку. Журналістське середовище регіону відразу досить жваво відреагувало на даний факт, оприлюднивши звернення до влади і представників правоохоронних органів [11], а також серію авторських матеріалів з різкими стосовно влади оцінками цієї події [12; 13]. Також громадськість сприйняла як відверте знущання відповідь керівництва УМВС на відкритий лист правління обласної журналістської організації, в якій силовики радили у випадку виникнення надзвичайних ситуацій і загрози їх життю дзвонити в міліцію за цілодобовим телефоном [14].

Серед соціально-економічних проблем держави, що найбільш жваво обговорювалися у місцевих ЗМІ, можна відзначити низький рівень життя переважної більшості громадян країни [15], підвищення податкового навантаження на дрібний і середній бізнес [16], підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги [17], зростання цін на хліб і пальне [18; 19]. При цьому деякі видання акцентували увагу на тому, що адміністративні методи регулювання цін, що застосовує уряд, є зразком неефективності економічної політики [18], а «колгоспні методи», які по старинці застосовує аграрний блок Уряду, свідчать про його нездатність нагодувати країну [20]. Окремим приводом для негативної оцінки дій чинної влади з боку регіональних ЗМІ стали обставини бюджетного процесу в листопаді – грудні 2003 року [21]. Зокрема, предметом критики виступили законодавче зменшення рівня мінімальної зарплати в урядовому проекті бюджету [22]. Аналізуючи підсумки голосування, журналіст тижневика «Наше время+» Євген Сокульський зазначив, що за останні 75 років це був перший випадок, коли уряд знижує заробітну платню, а не підвищує її [23]. А Леонід Сосницький у традиційній щотижневій аналітичній статті в газеті «Перекур» зробив припущення, що зниження соціальних стандартів може свідчити про те, що чинна влада не надто піклується своїм іміджем і всенародні вибори Президента в наступному році проводити не збирається [24]. Найбільш резонансний підсумок бюджетним баталіям кінця року головний редактор тижневика «Верже» Володимир Кузенко у традиційній редакційній передовиці: «крадії все ті ж: Кабінет Міністрів України при потуранні Президента Л. Кучми...» [25].

Загальнореспубліканські соціально-економічні проблеми безпосередньо негативно впливали на обстановку у регіоні, що також не проходило повз увагу ЗМІ. При цьому найбільший резонанс отримали проблеми підвищення тарифів комунальних підприємств на послуги для населення [26], дефіцит бюджетного фінансування будівництва мостів через р. Дніпро у м. Запоріжжя [27; 28], зміни у податковому законодавстві, що позбавили обласний центр 90 мільйонів гривень [29]. Характеризуючи позицію мера Запоріжжя у його складній боротьбі за інтереси міста, тижневик «Улица Заречная» підсумовував: «народу треба показати, що мер не винуватий, навпаки, він робить все, щоб гроші повернути. Але в Києві одні мерзотники...» [29].

Серйозним подразником соціальної стабільності Запорізького регіону стало банкрутство фінансових структур ВАТ «Наш банк» та банку «Слов'янський» [30; 31]. Висвітлення у ЗМІ подробиць боротьби ошуканих вкладників за повернення своїх заощаджень внесло свою лепту в підвищення градусу критики влади у ЗМІ. Адже, на думку журналістів, дана ситуація якнайкраще характеризувала неієздатність представників владного олімпу в регулюванні фінансового сектору країни, внаслідок чого постраждали прості люди [32]. Оскільки Нацбанк і його голова С. Тигіпка так і не змогли швидко вирішити дану проблему, вона і надалі, до кінця року періодично спливала на сторінках ЗМІ у достатньо критичному контексті [33; 34].

Критичні ноти чулися у ЗМІ і при висвітленні проблем зовнішньої політики України. Зокрема, на шпальтах місцевих газет знайшли відображення одностороннє рішення України про скасування візового режиму з Польщею [35], відсутність чіткої стратегії у взаємовідносинах з Євросоюзом, та США та Росією [36; 37], запопадливу позицію українського керівництва у взаємовідносинах з Росією. Характеризуючи останню, запорізький журналіст Леонід Сосницький зазначав, що «свою беззубу політику наші дипломати пояснять вже півзабутим газовим краником в руках В.В. Путіна» [37].

Найбільше ж за обсягом місце на сторінках ЗМІ зайняли теми можливого вступу України до Єдиного економічного простору (ЄЕП) з іншими колишніми республіками СРСР та україно-російського конфлікту навколо острова Тузла у Керченській протоці. Зважаючи на те, що ідея вступу України до ЄЕП відкрито пропагувалась чинною владою в кінці 2003 року, більшість публікацій у ЗМІ з цього приводу носила нейтральний або доброзичливий характер. Однак, навіть в цій, достатньо важливій для влади темі, знаходились представники мас-медіа, що наважувались критично оцінювати суть україно-російських домовленостей. Зокрема, дисонанс у загальний провладний «одобрямс» внесли повідомлення про відставку посла України у Румунії А. Бутейка у знак незгоди з вступом в ЄЕП [38], хвилю масових протестних демонстрацій у Львові з цього приводу [39], неоднозначні оцінки самим президентом Л. Кучмою можливостей і перспектив підписання угоди [40]. Л. Сосницький у традиційній щотижневій аналітичній припустив, що для Росії угода про ЄЕП – лише пропагандистський захід, обумовлений потребою В. Путіна отримати хоч якусь політичну перемогу напередодні чергових думських виборів, а на спроби Л. Кучми включити в договір про ЄЕП пункти про створення Зони вільної торгівлі мало хто з політиків зважає як в Україні, так і в Росії [41]. У цей же час інший журналіст – Євген Сокульський задавав в більшій мірі риторичне питання: «чому ми вперто ліземо туди, куди не треба?» [42], а відповідаючи на нього припускав, що головною причиною даного стану речей є повна зневага влади до думки громадян і альтернативних політичних сил [43].

Що ж до гострого прикордонного конфлікту України і Росії біля о. Тузла у керченській протоці у жовтні 2003 року, то місцевим ЗМІ вдавалося витримувати нейтральну тональність при висвітленні цих подій лише в перші дні після його виникнення [44]. В подальшому навіть лояльні до влади ЗМІ змушені були критикувати позицію Росії, а в деяких моментах навіть ставити під сумнів адекватність реакції українського керівництва і вітчизняної дипломатії на спробу російської сторони з'єднати українську землю дамбою з Таманським півостровом. Так, тижневик «Досьє» відверто дивувався діям керівництва Красноярського краю РФ та звертав увагу на те, що Україна загрузла у територіальних конфліктах з суміжними державами, а неоднозначна позиція офіційного Києва з цього питання ллє воду на млин право-радикальних політичних

сил [45]. Газети «Індустріальное Запорожье» та «Наше время+» критикували погрози голови Адміністрації Президента РФ О. Волошина скинути бомбу на спірну територію [46], а тижневик «Регион експресс» передрікав, що дії російської сторони здатні поставити хрест на можливостях входження України до Єдиного економічного простору з РФ і іншими колишніми республіками СРСР [47].

Пізніше, на початку листопада, провладні ЗМІ, після шквалу публікацій у підтримку політичної інтеграції з Росією і іншими країнами пострадянського простору, змушені були змінити тональність риторики, в деяких випадках допускаючи навіть антиросійські пассажи [48]. Зокрема, видання цитували висловлювання Президента Кучми щодо можливої зміни орієнтирів України на користь ЄС [49], зловтішалися з приводу відставки О. Волошина, а позицію Росії кваліфікували як недружній акт [50]. Тижневик «Регион експресс» у ряді аналітичних оглядів саркастично оцінював такий прояв «україно-російської дружби», як включення Росією України до списку країн сумнівної юрисдикції а також піддавав критиці суть прикордонних домовленостей президентів Л. Кучми і В. Путіна у Ялті [51]. Ще більш критичними були оцінки ситуації з боку журналістів, що ніколи не ставились з пієтетом до влади. У їх інтерпретації ситуація навколо прикордонного острова Тузла – являла собою яскравий приклад подвійних стандартів у україно-російських відносинах, а також підтвердження неспроможності вітчизняних дипломатів [37; 52].

Таким чином, інформаційний простір Запорізького регіону являв собою у II половині 2003 року досить несприятливе поле, що відбивало гострі суперечності всередині соціуму. Високий критичний тон суспільних комунікацій, що відбивав загалом низький рівень довіри громадян до влади, ставив перепони для реалізації так званого «провладним політичним табором» власних стратегічних і тактичних завдань. Однак, незважаючи на ці несприятливі політичні обставини, ті сили, що позиціонували себе як такі, що підтримують чину владу, протягом вересня-грудня 2003 року переживали період внутрішньої концентрації і перегрупування перед майбутньою президентською виборчою кампанією. На регіональному рівні найбільш яскравим проявом цих тенденцій стали зміни у місцевій владі.

Перемога голови Запорізької обласної державної адміністрації Євгена Карташова на виборах мера Запоріжжя в червні 2003 року, призвела до призначення в кінці липня новим губернатором голови Облради Володимира Березовського. Формування новим очільником ОДА у серпні-вересні команди заступників і керівників структурних підрозділів регіональної владної вертикалі, з одного боку, знаменувало посилення останньої перед майбутніми політичними випробуваннями, а з іншого – свідчило про суттєву зміну акцентів у розстановці сил всередині «партії влади».

Про мобілізацію влади свідчило декілька важливих фактів. Важливу роль, зокрема, мало збільшення кількості заступників губернатора, в тому числі і за рахунок нових для державної служби облич. Ще більш яскравим прикладом такої мобілізації була зміна і посилення кадрової вертикалі регіональних силових відомств, що було певним відлунням ситуації «у верхах». Зміна керівництва СБУ [53], звільнення Генпрокурора С. Піскуна та призначення замість нього вихідця з Донецька Г. Васильєва [54] сигналізували про наявність бажання влади суттєво посилити «тили» перед вирішальними політичними боями. Призначення 27 серпня 2003 року новим Міністром внутрішніх справ Миколи Білоконя внесло серйозні корективи у діяльність міліції. Заклики нового керманіча активно сприяти просуванню «політреформи», адресовані підлеглим [55; 56], свідчили про посилення політичної складової в діяльності і цього відомства. На регіональному рівні наслідки «нових віянь» не примусили довго чекати: в середині вересня начальника обласного УМВС генерала Петренка відправляють на батьківщину, у Полтаву, а замість нього призначають вихідця з Криму Миколу Іллічова [57]. Далі впродовж місяця за результатами комплексної перевірки позбулися своїх посад два заступника начальника ОблУМВС, начальник ОблДАІ, декілька начальників райвідділів і ще близько 60-ти співробітників міліції [58]. Формально в якості причини для кадрових змін була названа незадовільна робота силового відомства по боротьбі з організованою злочинністю і корупцією, а також обігом наркотиків [59]. Однак, експерти відразу припустили, що головні мотиви «чисток» все ж знаходились в політичній площині. Немов на підтвердження цього, на першій же зустрічі з представниками ЗМІ новопризначений керівник зробив достатньо резонансну заяву, що в багатьох моментах проливає світло на мотиви і методи діяльності місцевих правоохоронців впродовж кінця 2003 – кінця 2004 років: «міліція повинна бути поза партіями, але не може бути поза політикою» [60].

Що ж стосується перегрупування політичних сил у владі, то про нього свідчили самі обличчя новопризначених чиновників. Коментуючи вересневі зміни у коридорах ЗОДА, політичні аналітики абсолютно не здивувалися появі посади «другого» першого заступника голови ЗОДА, яку придумали спеціально для протезежесильного на той час голови Адміністрації Президента В. Медведчука, 1-го секретаря обкому СДПУ(о) Анатолія Світлицького [61; 62; 63]. Так само не здивувало їх і те, що на своїй посаді А. Світлицький буде дублювати функції двох інших заступників, «фактично підсиджуючи їх» [64]. Адже левова частка журналістів і політичних експертів розуміла, що поява нової посади «без портфеля» - не більше, ніж данина впливу СДПУ(о) на політичні процеси в країні і особисто на Президента [64]. Більше зацікавило призначення одним з віце-губернаторів заступника голови обласної організації Партії регіонів Анатолія Стрюка [61; 65], що на регіональному рівні стало чи не першим офіційним визнанням зростання політичної ваги даної партії після призначення В. Януковича прем'єр-міністром.

Аналізуючи ці факти, а також інші подробиці нових призначень, деякі ЗМІ резонно припустили, що саме СДПУ(о) і Партія регіонів стануть тими «титанами» провладного табору, між якими розгорнеться боротьба за вплив і адміністративний ресурс на майбутніх виборах [62]. Немов на підтвердження цієї тези, політичні

оглядачі уже в середині вересня 2003 року помітили достатньо чіткий розподіл провладних медіа на два окремих табори – симпатиків політичних проектів відповідно В. Медведчука і В. Януковича. Перші цілком прогнозовано акцентували увагу на вирішальному слові СДПУ(о) у політичних комбінаціях влади та применшували роль інших сил, в тому числі і Партії регіонів. Інші ж, навпаки, не жаліли сил для покращення іміджу В. Януковича, та хоча і завуальовано, але методично натякали, що вплив голови Адміністрації президента В. Медведчука – лише тимчасова політична кон'юнктура.

Аналіз публікацій регіональних ЗМІ дає можливість говорити про те, що боротьба між СДПУ(о) в Партією регіонів за гегемонію всередині провладного табору носила відносно завуальований характер: жоден з «зажлятих друзів» не наважувався на відкриті випадки опонента, ведучи, одночасно, копійку обережну роботу по псуванню іміджу один одному. При цьому тональність взаємної критики з часом наростала. Прикладами інформаційної роботи Партії регіонів проти політичного опонента можуть слугувати, зокрема, публікації, присвячені корупційним діям керівництва СДПУ(о) [66], оприлюднення інформації щодо розслідування Генпрокуратурою діяльності В. Медведчука [67] та щодо звільнення віце-прем'єр-міністра В. Гайдюка, призначеного свого часу за квотою соціал-демократів об'єднаних [68]. Не сиділи склавши руки і представники СДПУ(о), обравши в якості головного акценту інформаційних атак на опонента демонічний образ «донецького клану», що уособлює найгірші прояви «олігархічного світу» [69].

Втім, взаємні критичні випадки головних претендентів на лідерство у провладному політичному таборі, хоча і були вагомим акцентом у інформаційному дискурсі регіону, однак, не справляли вирішального впливу на загальну тональність останнього. Головні тенденції діяльності цих політичних сил протягом середини кінця 2003 року полягали в іншій площині: формування соціально-політичного і інформаційного простору, сприятливого для влади в цілому, незалежно від того, хто конкретно буде представляти її інтереси на майбутніх президентських виборах. Аналіз реалізації цієї стратегії у друкованих ЗМІ регіону дає можливість виділити декілька її важливих напрямків. Перший представлений публікаціями рекламного характеру щодо політичних сил і персоналій, наближених до влади. Другий напрям полягав у іміджевому просуванні тем, визначених в якості стратегічних для реалізації інтересів влади, зокрема, теми «політреформи» та вступу України до «ЄСП». Окремим, третім напрямком інформаційного контенту, що продукувався в цей час провладним табором, була системна критика представників опозиції та персонально лідера фракції «Наша Україна» Віктора Ющенка, як уособлення найбільшої політичної загрози для влади.

Серед політичних сил найбільший обсяг рекламних матеріалів протягом досліджуваного періоду розміщувала у ЗМІ СДПУ(о). Протягом III кварталу 2003 року даною політичною силою було розміщено 33,5 тисяч друкованих знаків політичної реклами загальним тиражем 303 тисячі екземплярів. При цьому, спектр тем, обраних для політичного позиціонування був достатньо широким: від банальних звітів про іміджеві акції і спонсорську допомогу [70; 71, арк.8,26], а також вітань жителів регіону з різного роду святами [72], до політичних заяв офіційних партійних органів з приводу подій в країні [73]. Траплялися і інші інформприводи, які збільшували рівень інформаційної присутності СДПУ(о) у ЗМІ – наприклад повідомлення про мінування офісів партії і підготовку замаху на її лідера [74]. Окрему категорію рекламних статей даної політичної сили складали іміджеві матеріали так званого «формуючого» змісту, що містили ознаки маніпулятивного PR [75; 76; 77; 78; 79; 80]. Зміст даних публікацій зводився до обґрунтування виключної ролі В.Медведчука і керованої ним політичної сили у гартуванні фундаменту влади і послабленні «головних блокіраторів» політики Л. Кучми - Ющенко і Тимошенко» [75]. «Еліта натяк зрозуміла: Медведчук все ще міцно тримається в сідлі» [75], «Медведчук став головною точкою опори Гаранта... з його приходом бюрократичні бар'єри між бізнесом і Президентом зникли» [76], «з думкою про чергову перемогу Медведчука погоджується головний ідеолог «Нашої України» [78], «основний конфлікт полягає в площині Віктор Ющенко – Віктор Медведчук» [79] ... в унісон підспівували у ЗМІ анонімні аналітики, ховаючи свої обличчя під типовими псевдонімами. Позиції СДПУ(о) на кінець 2003 року і дійсно виглядали «залізобетонно». І, як писав ще один анонім, «Запорізька область, так вже склалось історично, в своїх симпатіях визначилася у бік «есдеків» [79]... Як би не одне «але»: з низу підпирав могутній політичний конкурент.

В кадровому і організаційному плані регіональний осередок Партії регіонів значно поступався СДПУ(о) [1, с.240]. Однак, у квітні 2003 року партія отримує нового лідера – прем'єр-міністра В. Януковича, що кардинально змінило її політичну долю. І хоча за рівнем активності і багажем політичного досвіду дана політична сила в багатьох моментах все ще програвала іншим колегам по провладному табору, чим далі, тим більш зрозумілим ставало, що в неї є набагато більш цінний ресурс: прохідний кандидат в Президенти. Аналіз активності «регіоналів» у місцевих ЗМІ у II половині 2004 року дає можливість зробити однозначний висновок: основний акцент у інформаційних технологіях партією було зроблено саме на формуванні іміджу свого лідера. Тому, на відміну від назви «Партія регіонів», згадки про яку з'являються у запорізьких ЗМІ спочатку у вересні, у зв'язку з призначенням одного з місцевих партійних лідерів А. Стрюка заступником голови ЗОДА [61; 65], а наступного разу вже у грудні в контексті проведення Кримської і Запорізької звітно-виборчих конференцій партії [81; 82], політичний бренд «Віктор Янукович» надійно і міцно закріпився у місцевих медіа з самого початку нового політичного сезону, ставши невід'ємною частиною регіонального інформаційного дискурсу до самого кінця виборів.

Протягом вересня-грудня 2003 року під загальною рубрикою «Програма уряду у дії» загальнообласними ЗМІ було розповсюджено серед жителів регіону реклами уряду В. Януковича загальним обсягом 120 тисяч друкованих знаків та загальним тиражем більше 1 млн. примірників. Теми, обрані для вигідного

позиціонування лідера Партії регіонів мали широкий змістовний спектр, спрямований на формування у електорату вигідних іміджевих характеристик політика: «ефективний», «жорсткий», «послідовний керівник», «справедливий» і т. д. Серед найбільш експлуатованих тем для такої реклами слугували: підготовка до нового опалювального сезону [83] та реформи ЖКГ [84]; реформа пенсійної системи, спрямована на введення справедливої системи нарахувань [85]; боротьба уряду зі спекулятивними тенденціями на споживчому ринку країни [86] та на ринку нафтопродуктів [87]; прийняття «народного» бюджету 2004 року [88; 89]; збільшення рівня відкритості і прозорості влади [90; 91]; забезпечення інтересів країни на міжнародній арені [92]. В якості «соціальних пряників», що мали б однозначно сигналізувати про високий рівень піклування уряду про співвітчизників також використовувались теми забезпечення прав ветеранів, інвалідів і інших пільгових категорій громадян [93; 94], підтримка села [95], погашення боргів по заробітній платі [96], зменшення податкового навантаження на прибутки громадян [97; 98] та боротьба за зростання рівня життя громадян [99; 100]. Однією з «родзинок» ненав'язливого піару були листи вдячних читачів, що друкувались поряд з урядовою агіт-аналітикою. «Нарешті уряд повернувся до нас обличчям і захищає наші інтереси...», «нарешті старше покоління наших людей дочекалось справедливості...», - свідчили вони [101].

Ще декілька вдалих інформаційних штрихів до іміджу В. Януковича додали інші інформаційні приводи, що мали на меті відітнути якості не тільки господарника і ефективного чиновника, але й політика. Звернули на себе увагу, зокрема, розтиражовані у ЗМІ заяви голови Партії регіонів щодо надуманості мовної проблеми в Україні [102], його прихильності ідеям соціальної справедливості [103], щодо підтримки партією і урядом «політреформи» [104], намірів уряду жорстко відстоювати український кордон у україно-російському конфлікті біля о. Тузла у Керченській протоці [105]. Найбільший же суспільний резонанс отримала заява В. Януковича про обговорення його кандидатури в якості «єдиного кандидата від об'єднання центристських сил» [106] та розтиражовані рядом ЗМІ чутки про можливу відставку уряду, що готується рядом провладних політичних сил [107]. Ці два взаємовиключні меседжі, на думку експертів, характеризували складну політичну ситуацію, в якій знаходилась Партія регіонів наприкінці 2003 року, та вказували на вихід з неї, знайдений партійними стратегами: протягом наступних півроку тема «опозиційності» голови українського уряду до влади в цілому і персонально до президента Л. Кучми не раз буде експлуатуватися в якості інструменту впливу на протестний сегмент електорату Півдня і Сходу України. Врешті решт, комплекс агітаційно-пропагандистських заходів, спрямованих на формування у громадян відчуття «системної та напруженої роботи В. Януковича» [85; 108] досяг певного ефекту. Згідно думки експертів, обрані для реклами теми знайшли благодатний ґрунт, даючи чіткі сигнали патерналістськи налаштованому електорату урбанізованого Півдня про те, хто здатен «жорсткою рукою» вирішити всі проблеми в державі. Відповідно даних соціологічних досліджень, станом на кінець 2003 року близько 25% жителів Запорізької області позитивно сприйняли меседжі такої реклами [109], не зважаючи на те, що не всі соціальні обіцянки уряду були виконані, а прийнятий у грудні Державний бюджет на 2004 рік навіть зменшував рівень мінімальної заробітної плати.

В порівнянні з СДПУ(о) і Партією регіонів, інші представники провладного політичного табору значно поступалися в інформаційній активності на регіональному рівні. Серед політичних сил, згадуваних у ЗМІ у II-му півріччі 2003 року можна назвати хіба що НДП, лідер якої Валерій Пустовойтенко в перших числах листопада відвідав Запоріжжя, створивши ряд вдалих інформаційних приводів у ЗМІ. Головною політичною сенсацією візиту стало висунення партійного лідера кандидатом у Президенти обласною конференцією НДП [110; 111]. З іншого боку, в ході спілкування з журналістами стало зрозумілим, що партія розглядає оголошення наміру балотуватись у на наступних виборах скоріше як вдалий початок переговорів з іншими провладними політичними силами [112]. А зустріч В. Пустовойтенка з мером Запоріжжя Є. Карташовим засвідчила, що остаточне рішення щодо підтримки провладними політичними силами певної кандидатури на майбутніх виборах поки що не прийнято [112]. Другою за значенням політичною сенсацією візиту стало своєрідне бачення керівництвом НДП суті майбутньої «політреформи», пропонованої владою. Цілком підтримуючи необхідність конституційних змін, В. Пустовойтенко тим не менше заявив, що його політична сила жорстко виступає за всенародні вибори Глави держави та проти їх перенесення у стіни Парламенту [113], чим увійшов у значний дисонанс з баченням цього питання керівництвом Адміністрації Президента і засвідчив відсутність спільної думки з цього питання на владному олімпі. В цілому ж, на думку журналістів, візит партійного лідера виявився холостим: обіцянки підтримати будівництво запорізьких мостів, тези про необхідність реформи ЖКГ, реляції про підтримку «політреформи» і вступу України до ЄЄП, але разом з тим – нічого конкретного. «Краснобайство на хліб не намажеш, дороги не відремонтуєш, дахи не залатаєш», - підвів його підсумки тижневик «МИГ» [114].

Крім цих «центристських» політичних сил, певну інформаційну активність демонстрували і окремі депутати парламенту, обрані в 2002 році по мажоритарних округах області за підтримки провладного блоку «ЗаЄДУ». При цьому лідерами згадувань у ЗМІ в контексті проведення іміджевих акцій і коментування політичних подій були О. Пеклушенко [115], Я. Сухий [116]. Поступалися їм Г. Горлов [117], І. Бастига [118; 119].

У цілому рівень згадуваності провладних депутатів був значно вищим, ніж відповідний у представників опозиції. Разом з тим, аналіз цих публікацій свідчить, що інформаційна активність представників цього політичного табору носила достатньо різновекторний характер. А деякі їх заяви з популістських мотивів часто вступали у суперечність з «генеральною лінією», що диктувалася київськими центрами впливу. Тому,

на думку політичних аналітиків, лише перехід пропрезидентського оточення у жорсткий інформаційний наступ у вересні 2003 року зміг зупинити броунівський рух у головах і діях політиків, що асоціювали себе із владою, а також вмонтувати всіх їх у стрункий механізм системної боротьби з опозицією. Ключовими змістовними акцентами, за допомогою яких здійснювалась ця атака, стали теми «політреформи», вступу України до ЄП та системна критика основного опонента тодішнього режиму – лідера партії «Наша Україна» Віктора Ющенка.

Джерела та література

1. Марчук В.В. Запорізький регіон напередодні «Помаранчевої революції» // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя : ЗНУ, 2010. – Вип. XXIX. – 390 с.
2. Стицина Г. Ваше политическое кредо? Никогда! // МИГ. – 2003. – 2 октября.
3. Инвентаризация олигархической собственности // МИГ. – 2003. – 4 сентября.
4. Наш депутат деньгами не богат // МИГ. – 2003. – 16 октября; Какой депутат нужен жителям округа: «Дед Мороз» или защитник их интересов? // Верже. – 2003. – 18 сентября.
5. МИГ. – 2003. – 18 сентября; Досье. – 2003. – 9 октября; Верже. – 2003. – 23 октября; Болдырев Д. Бюджет 2004: хана или благоденствие? // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 8 октября.
6. Суббота+. – 2003. – 4 сентября; Почему плачет внучка Леонида Кучмы? // Досье. – 2003. – 9 октября
7. Наше время+. – 2003. – 18 сентября; В.Кузенко. Демократический застой в стране // Верже. – 2003. – 11 сентября.
8. МИГ. – 2003. – 18 сентября.
9. Свободы прессы почти нет // МИГ. – 2003. – 23 октября.
10. Суббота+. – 2003. – 2 октября.
11. Панорама. – 2003. – 11 сентября; Запорізька правда. – 2003. – 11 вересня.
12. Шкуропат Д. Где ж вы были, когда нас били? Или за что нас мочат // Досье. – 2003. – 11 сентября.
13. Запорозька січ. – 2003. – 6 вересня; Запорізька правда. – 2003. – 6 вересня; Верже. – 2003. – 11 сентября.
14. Запорозька Січ. – 2003. – 16 вересня.
15. Ваша судьба. – 2003. – 30 октября.
16. Налогом ты меня не дави // МИГ. – 2003. – 23 октября.
17. Ваша судьба. – 2003. – 18 сентября; Улица заречная. – 2003. – 9 октября; Регион экспресс. – 2003. – 18 сентября, 9 октября; Тарифы: все выше и выше // МИГ. – 2003. – 18 сентября.
18. Тимченко А. Пожарно-административных методов цены не боятся // МИГ. – 2003. – 9 октября.
19. Ваша судьба. – 2003. – 6 ноября.
20. Путин накормит Украину // Досье. – 2003. – 11 сентября.
21. МИГ. – 2003. – 11 декабря.
22. Наше время+. – 2003. – 27 ноября, 11 декабря; МИГ. – 2003. – 4 декабря; Болдырев Д. Бюджет 2004: хана или благоденствие? // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 8 октября.
23. Сокульский Е. Верховная зрада? Или как хорошо быть депутатом! // Наше время+. – 2003. – 4 декабря.
24. Романовичев Л. Хорошо, но мимо // Перекур. – 2003. – 20 ноября.
25. Кузенко В. Нас снова обокрали // Верже. – 2003. – 11 декабря.
26. Регион экспресс. – 2003. – 16 октября; Наше время+. – 2003. – 9 октября.
27. Громов И. Оппозиция нам поможет // Суббота+. – 2003. – 16 октября.
28. Регион экспресс. – 2003. – 16 октября.
29. Карташов на трибуне // Улица заречная. – 2003. – 9 октября.
30. МИГ. – 2003. – 4 сентября; Досье. – 23 октября.
31. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 27 сентября; Большая афера? // Панорама. – 2003. – 18 сентября; Тетерев С. Кидок через «Наш банк» // МИГ. – 2003. – 18 сентября.
32. Запорозька Січ. – 2003. – 2 вересня
33. Запорозька правда. – 2003. – 13 вересня; Наше время+. – 2003. – 18 сентября; Панорама. – 2003. – 18 сентября; Досье. – 2003. – 23 октября.
34. Моніторинг ефірів місцевих теленовін. Телеканал «Запоріжжя» 15.10.03 // Поточний архів Запорізької обласної організації партії «Реформи і порядок» (ПА ЗОО ПРП). – Ф.7. – Оп.3. – Спр.41.
35. Кузенко В. За державу обидно // Верже. – 2003. – 9 октября.
36. Романовичев Л. Украина и Россия – сестры. По несчастью?... // Перекур. – 2003. – 18 сентября; Романовичев Л. Бушу указали, з ким не треба дружити // Запорозька Січ. – 2003. – 30 вересня.
37. Романовичев Л. Буш не только ленинец, но и монархист? // Перекур. – 2003. – 16 октября.
38. МИГ. – 2003. – 25 сентября.
39. Запорозька Січ. – 2003. – 20 вересня.
40. Перед Ялтой Кучма напомнил Москве: он не жалеет о распаде СССР // Запорозька Січ. – 2003. – 30 вересня.
41. Традиційна дружба напередодні опалювального сезону // Запорозька Січ. – 2003. – 16 вересня; Романовичев Л. Що підписано в Ялті покаже касетний скандал №3 // Запорозька Січ. – 2003. – 23 вересня.
42. Сокульский Е. ЕЭПитафия. Украина независимая 24.08.1991 – 18.09.2003 // Наше время+. – 2003. – 18 сентября.
43. Наше время+. – 2003. – 25 сентября.
44. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 8 октября, 17 октября, 21 октября; Суббота+ - 2003. – 23 октября; Улица Заречная. – 2003. – 23 октября.

45. Досьє. – 2003. – 9 октября, 23 октября; Уходили добровольцы на москальскую войну! // Досьє. – 2003. – 16 октября.
46. Россия готова сбросить бомбу на Тузлу? // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 22 октября; Совсем ЕЭПанулись // Наше время+. – 23 октября; Хотят ли русские войны? // Наше время+. – 2003. – 23 октября.
47. Сюрприз для ЕЭПа, или новейшее собрание «земель русских» // Регион экспресс. – 2003. – 9 октября.
48. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 28 октября; Регион экспресс. – 2003. – 30 октября.
49. Запорожская правда. – 2003. – 30 жовтня; Кучма Л.: Чем ближе дамба к нашим берегам, тем ближе мы в своих настроениях к Европе, к Западу в целом // Запорозька Січ. – 2003. – 28 октября.
50. За бомбу ответил // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 1 ноября; Парламент Украины признал действия России в Керченском проливе недружественным актом // Ваша судьба. – 2003. – 30 октября.
51. Регион экспресс. – 2003. – 23 октября, 30 декабря.
52. Романовичев Л. Режимная дружба // Перекур. – 2003. – 9 сентября; Романовичев Л. Как районное начальство Путина ни во грош не стивит // Запорозька Січ. – 2003. – 21 жовтня; Романовичев Л. Бикфордов шнур по имени Тузла // Перекур. – 2003. – 23 октября.
53. Ваша судьба. – 2003. – 11 сентября.
54. Досьє. – 2003. – 6 ноября; Смена караула // Перекур. – 2003. – 27 ноября.
55. Кузенко В. Демократический застой в стране // Верже. – 2003. – 11 сентября.
56. Билоконь Н.: о карманной милиции, маразме и политике // Досьє. – 2003. – 18 сентября.
57. Запорозька Січ. – 2003. – 16 сентября; Индустриальное Запорожье. – 2003. – 19 сентября.
58. Моніторинг ефірів місцевих теленовин. Телеканал «Запоріжжя» 13.10.03 // ПА ЗОО ПРП. – ф.7, оп.3, спр.41
59. МИГ. – 2003. – 11 сентября; Индустриальное Запорожье. – 2003. – 10 сентября, 16 сентября
60. Моніторинг ефірів місцевих теленовин. Телеканал «Запоріжжя» 18.09.03 // ПА ЗОО ПРП. – ф.7, оп.1, спр.37
61. Наше время+. – 2003. – 11 сентября
62. И.Егорова. Власть должна вертеться // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 9 сентября
63. Досьє. – 2003. – 2 октября
64. Новые лица областной власти // Регион экспресс. – 2003. – 11 сентября
65. Н.Михайлов. «Регионы» и СДПУ(о) укрепят областную администрацию // МИГ. – 2003. – 11 сентября
66. Против Саши – Витя и Гриша // Регион экспресс. – 2003. – 11 сентября
67. Верже. – 2003. – 18 декабря; Регион экспресс. – 2003. – 25 декабря
68. Верже. – 2003. – 11 декабря
69. И.Громов. Донецкие идут? // Досьє. – 2003. – 4 ноября; Наш ответ ихнему Шекспиру // Досьє. – 2003. – 18 декабря; И.Громов. Труффальдино из Донбасса // Досьє. – 2003. – 25 декабря
70. Запорізька правда. – 2003. – 2 вересня; Улица Заречная. – 2003. – 4 декабря
71. Моніторинг ефірів місцевих теленовин. Телеканал «ТВ-5» 8.12.03 // ПА ЗОО ПРП. – Ф.7. – Оп.3. – Спр.49. – Арк.1; Моніторинг ефірів місцевих теленовин. Телеканал «ТВ-5» 26.12.03 // ПА ЗОО ПРП. – Ф.7. – Оп.3. – Спр.51. – Арк.5.
72. Запорозька Січ. – 2003. – 30 грудня.
73. Суббота+. – 2003. – 18 сентября; Горожанин. – 2003. – 9 октября.
74. Досьє. – 2003. – 4 сентября, 11 сентября; Медведчука хотели отравить? // Регион экспресс. – 2003. – 18 декабря.
75. Как Медведчук ЕЭПнул оппозицию // Досьє. – 2003. – 25 сентября.
76. Власть сильна как никогда // Суббота+. – 2003. – 25 сентября.
77. Вокзал, телеграф, телефон и... Нацсовет // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 4 октября.
78. Осенний политезон. Охота на Феникса // Досьє. – 2003. – 16 октября.
79. Сентябрь. Время раскинуть карты? // Досьє. – 2003. – 2 октября.
80. Досьє. – 2003. – 25 декабря.
81. Запорозька Січ. – 2003. – 2 грудня; Перекур. – 2003. – 11 декабря; Регион экспресс. – 4 декабря, 11 декабря.
82. Матвеева Е. Партия регионов: о чем же думать, как не о проблемах региона // Запорозька Січ. – 2003. – 2 грудня.
83. Запорізька правда. – 2003. – 4 вересня; Перекур. – 2003. – 20 ноября; Хлопоты перед приходом холодов // Суббота+. – 4 сентября.
84. Запорожская правда. – 2003. – 30 октября; Янукович В.: чтобы встречать зиму спокойно, надо реформировать ЖКХ // Суббота+. – 2003. – 30 октября.
85. Запорізька правда. – 2003. – 11 вересня; Индустриальное Запорожье. – 2003. – 18 грудня; Пенсии – по справедливости // Суббота+. – 2003. – 11 сентября.
86. Суббота+. – 2003. – 18 сентября; Запорожская правда. – 2003. – 6 ноября; В.Янукович: Хлібна лихоманка закінчується // Запорожская правда. – 2003. – 18 сентября.
87. Суббота+. – 2003. – 2 октября; Запорожская правда. – 2003. – 2 октября.
88. Запорожская правда. – 2003. – 25 сентября; В.Янукович: Бюджет будет народным // Суббота+. – 2003. – 25 сентября; В.Янукович: Уровень минимальной зарплаты: популизм или твердые гарантии // Суббота+. – 2003. – 11 декабря.
89. Суббота+. – 2003. – 4 декабря; Запорожская правда. – 2003. – 4 декабря, 11 декабря.
90. В.Янукович: Открытость власти – это залог доверия к ней // Суббота+. – 2003. – 23 октября.
91. Запорожская правда. – 2003. – 23 октября.
92. Запорозька Січ. – 2003. – 20 ноября; Суббота+. – 2003. – 20 ноября.

93. Запорожская правда. – 2003. – 16 октября; Суббота+. – 2003. – 16 октября.
94. В.Янукович: Забота о достойной жизни ветеранов для Кабинета министров является первоочередной // Запорожская правда. – 2003. – 18 декабря.
95. Ваша судьба. – 2003. – 30 октября.
96. Ваша судьба. – 2003. – 13 ноября, 4 декабря.
97. Янукович В.: меньше налогов с доходов граждан – зажиточная жизнь // Суббота+. – 2003. – 27 ноября.
98. Запорожская правда. – 2003. – 27 ноября; Индустриальное Запорожье. – 2003. – 27 ноября; Перекур. – 2003. – 27 ноября.
99. Запорізька правда. – 2003. – 9 жовтня.
100. Суббота+. – 2003. – 9 октября, 25 декабря; Запорізька правда. – 2003. – 13 листопада, 25 грудня; Запорозька Січ. – 2003. – 13 листопада; Панорама. – 2003. – 13 листопада.
101. Суббота+. – 2003. – 11 сентября, 11 декабря; Запорожская правда. – 2003. – 11 сентября, 2 октября, 4 декабря.
102. Верже. – 2003. – 18 декабря.
103. Суббота+. – 2003. – 25 декабря.
104. Запорожская правда. – 2003. – 18 декабря.
105. Москаленко В. Доживем до понедельника // Регион экспресс. – 2003. – 23 октября; Тузла общего пользования // Досье. – 2003. – 6 ноября.
106. Досье. – 2003. – 16 октября.
107. Досье. – 2003. – 23 октября; Улица Заречная. – 2003. – 16 октября.
108. В.Янукович: Хлібна лихоманка закінчується // Запорізька правда. – 2003. – 18 вересня.
109. Поточний архів ЗОГО «Південноукраїнський гуманітарний альянс». – ф.1, оп.3, спр.18, арк.10.
110. Верже. – 2003. – 13 ноября; Регион экспресс. – 2003. – 13 ноября.
111. Пустовойтенко В.: Никогда не говори никогда // Горожанин. – 2003. – 20 ноября.
112. Жизнь замечательных людей // Досье. – 2003. – 20 ноября.
113. Запорозька Січ. – 2003. – 8 листопада; Индустриальное Запорожье. – 2003. – 11 ноября.
114. Политреформой по драным крышам // МИГ. – 2003. – 13 ноября.
115. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 20 сентября, 27 сентября; Запорожская правда. – 2003. – 6 сентября, 11 октября.
116. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 4 сентября; МИГ. – 2003. – 20 сентября, 4 декабря; Суббота+. – 2003. – 20 сентября; Верже. – 2003. – 20 сентября; Запорізька правда. – 2003. – 27 вересня.
117. Индустриальное Запорожье. – 2003. – 4 сентября; Гордимся Горловым // Индустриальное Запорожье. – 2003. – 20 сентября.
118. Запорізька правда. – 2003. – 13 вересня, 4 листопада.
119. Мониторинг ефірів місцевих теленовин. Телеканал «Запоріжжя» 03.11.2003 // ПА ЗОО ПРП. – Ф.7. – Оп.3. – Спр.44. – Арк.1.

Марчук В. В. Провластний політичний лагерь в ходе подготовки к президентским выборам 2004 года (по материалам СМИ Запорожского региона). Часть 1

Статья характеризует освещение в СМИ Запорожского региона деятельности политических сил, которые поддерживали курс действующего Президента Л.Кучмы в ходе подготовки к президентским выборам 2004 года. В первой части статьи речь идет о деятельности провластных политических сил в сентябре-декабре 2003 года.

Ключевые слова: президентские выборы, политическая борьба, СМИ, Запорожский регион

Marchuk V. V. President-oriented political camp during preparation process for presidential elections of 2004 (based on mass media of Zaporizhzhya region). Part 1

The article characterizes Zaporizhzhya region mass media coverage of the political forces, that supported course of the current President Leonid Kuchma in preparation process for presidential elections of 2004. In the first part of article activities of the current President-oriented political forces in September-December, 2003 are described.

Key words: presidential elections, political strike, mass-media, the Zaporizhzhia region